

В статье рассматриваются модели реформирования высшего образования, которые применялись в развитых странах Европы. Определены особенности трёх базовых моделей: первая, наиболее ранняя, определена как «приказная», или «милитарная»; вторая — «новоминистерская»; третья — «демократически-законодательная».

Ключевые слова: *высшее образование, реформа, «приказная» модель, «новоминистерская» модель, «демократически-законодательная» модель, децентрализация, законодательный механизм, образовательный эксперимент.*

The models of reforming higher education which were applied in the developed countries of Europe are considered. The features of three base models are defined. The first, the earliest, model is defined as model of supreme orders. The second model is «new-ministerial» and third model is legislative (democratic).

Key words: *higher education, reform, model of supreme orders, new-ministerial model, legislative (democratic) model, decentralization, legislative mechanism, educational experiment, singular decentralization, plural decentralizations.*

Меленець А. І., аспірантка, викладач кафедри методики та психології дошкільної і початкової освіти Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

УЧАСТЬ СІЛЬСЬКИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ ЕКСПЕРИМЕНТАХ: ПОГЛЯД В ІСТОРІЮ

У статті зроблено аналіз історико-педагогічних джерел, в яких представлено факти участі сільських дошкільних закладів у педагогічних експериментах II половини XX ст.; виявлено умови, які сприяли реалізації ідей впровадження психолого-педагогічних досліджень з проблем дошкільного виховання у практику.

Ключові слова: *педагогічний експеримент, експериментальний майданчик, опорні дошкільні заклади, педагогічна наука, дошкільне виховання, педагогічні кадри.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток педагогічної науки залежить від кардинальних політичних, соціальних та економічних змін, що відбуваються у суспільстві. Педагогіка як фундаментальна суспільна наука визначає мету і зміст, форми і методи виховання та підготовки молоді до життя, впливає на розвиток і вдосконалення національної системи освіти. У будь-який період розбудови національної школи від педагогічної науки суспільство очікує розробки теоретичних проблем виховання і навчання, визначення практичних

шляхів підвищення якості навчально-виховного процесу з метою найповнішого задоволення потреби практики, адже педагогіка має справу із вихованням особистості, явищем доволі складним і делікатним. І тільки творчо мислячий науково-педагогічний потенціал країни через фундаментальний експеримент може успішно розвивати багатогалузеву науку.

В «Українському педагогічному енциклопедичному словнику» С. У. Гончаренка визначено, що педагогічний експеримент — це є науково поставлений дослід у галузі навчальної чи виховної роботи, спостереження досліджуваного педагогічного явища в спеціально створених і контрольованих дослідником умовах. Автором соціально-педагогічної ініціативи може бути будь-яка особа чи колектив незалежно від місця роботи, освіти, віку й місця проживання. Реалізація ініціативи автора повинна забезпечувати вимоги держави щодо якості освіти, виховання й не завдавати шкоди здоров'ю учасників навчально-виховного процесу. Нові соціально значущі педагогічні й наукові ідеї і технології відпрацьовуються та визначається їхня ефективність на базі експериментального педагогічного майданчика — дошкільного або іншого закладу освіти, який затверджується відповідним органом державного управління освітою. Статус експериментального майданчика надається після проходження спеціальної експертизи-визначення відповідності ініціативи меті розвитку освіти, забезпечення оптимальних умов для реалізації ідей, що мають бути закладені в основу запропонованої ініціативи. Експериментальні школи — школи різного типу, на базі яких органи освіти, науково-дослідні установи або окремі науковці апробують новий зміст освіти, нові організаційні форми й методи навчання і виховання [2, 152—153].

Науково-дослідницька робота з дошкільної педагогіки в історичному періоді II половини XX ст. дає змогу повною мірою простежити коло наукових проблем, які сприяли розвитку дошкільної галузі України. Тематика і напрями роботи вітчизняних учених, які створювали сучасну теорію та методику дошкільного виховання (Л. В. Артемова, А. М. Богущ, З. Н. Борисова, Е. С. Вільчковський, О. К. Грибанова, Т. І. Дмитренко, О. Л. Кононко, В. К. Котирло, В. П. Котляр, Н. В. Кудикіна, С. О. Ладивір, Г. В. Лоза, К. Й. Щербакова, Н. В. Яришева та ін.), визначалися завданнями виховання дітей дошкільного віку, рівнем розвитку педагогічної науки та в цілому характеризувалися широтою охоплення проблем виховання дітей дошкільного віку. Експериментальними майданчиками психолого-педагогічних досліджень слугували кращі дошкільні заклади міст і сіл республіки, які мали статус опорних.

Сучасний процес активного пошуку шляхів оновлення змісту дошкільної освіти спонукає автора звернутися до історичного досвіду сприяння реалізації ідей наукових досліджень з питань виховання та навчання дошкільників, експериментальними майданчиками яких слугували сільські дошкільні заклади.

Мета статті полягає у визначенні ролі опорних дошкільних закладів у педагогічних експериментах та участі в них дитячих садків сільської місцевості. **Завдання** — здійснити аналіз історико-педагогічних джерел, в яких представлено факти участі сільських дошкільних закладів у педагогічних експериментах II половини ХХ ст.; виявити умови, які сприяли реалізації ідей впровадження психолого-педагогічних досліджень з питань дошкільного виховання у практику.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. У червні 1958 р. для забезпечення зв'язку відділу дошкільної педагогіки Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР з дитячими садками з метою організації в них науково-дослідної роботи та поширення і впровадження в життя передового педагогічного досвіду за Інститутом педагогіки було закріплено як опорні дитячі садки № 33 м. Києва і колгоспу «Дружба» (с. Горенка, Києво-Святошинського р-ну, Київської обл.). У своїй роботі вони керувалися Положенням про опорні школи Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, оскільки дія цього документа за наказом поширювалася і на садки [11, 13–14].

Відповідними наказами відділів народної освіти (обласними, районними, міськими) та Міністерством освіти УРСР опорними затверджувалися дошкільні заклади, які були укомплектовані кваліфікованими і досвідченими педагогічними кадрами, мали відповідну навчально-матеріальну базу та необхідне навчальне обладнання, досягали високих показників у навчально-виховній роботі, користувалися авторитетом і визнанням педагогів району. На місця розсилалися розроблені положення про опорні дитячі садки, орієнтовні плани їх роботи, рекомендації. Серед завдань, що поставали перед такими закладами, були впровадження у практику досягнень психолого-педагогічної науки і передових методів роботи, експериментальної перевірки проектів програм, нових зразків навчально-наочного приладдя, проведення педагогічних експериментів та ін. [5; 7; 9].

На початку 60-х років ХХ ст. в Україні вже склалася певна система роботи опорних дошкільних закладів як центрів методичної допомоги педагогічним кадрам, визначилися організаційні принципи. Педагогічні колективи більшості цих закладів добре організовували роботу з дошкільниками, творчо використовували передові методи і прийоми, сприяли впровадженню кращого досвіду у практику інших закладів.

Однією з перших областей, де з'явилися ці нові форми роботи, була Харківська [6, 8–9]. У червні 1965 р. колегія Міністерства освіти УРСР заслухала питання про досвід роботи опорних дошкільних закладів цієї області, схвалила його і рекомендувала для запровадження у практику всім методичним кабінетам і відділам народної освіти, зобов'язавши останніх ширше розгортати мережу опорних дошкільних закладів і зміцнювати їх навчально-матеріальну базу. На той час в області працювало 27 опорних дошкільних закладів різного типу: дитячі садки та об'єднані дошкільні заклади «ясла-садки», 10 з них — у сільській місцевості. Це були справжні центри пропаганди кращих зразків педагогічної праці й експериментальної роботи щодо застосування нових методів навчання і виховання. За завданнями Міністерства освіти УРСР окремі опорні дошкільні заклади області експериментально перевіряли проект програми виховання в дитячому садку до введення його у практику роботи всіх дошкільних закладів республіки (авт. 1962 р.) [12, 17–18].

У 1967–1968 навчальному році Республіканським навчально-методичним кабінетом дошкільного виховання з метою надання допомоги кабінетам дошкільного виховання обласних інститутів удосконалення кваліфікації вчителів у поліпшенні навчально-виховної роботи в дошкільних закладах республіки було узагальнено досвід опорних дитячих садків з питань організації методичної роботи та проведено підготовку до міжобласних семінарів керівників опорних дитячих садків на базі дошкільних закладів Сумської, Ровенської, Хмельницької областей та м. Севастополя [3, 3].

Так, наприклад, кабінетом дошкільного виховання Черкаського обласного інституту вдосконалення кваліфікації вчителів було вжито певних заходів щодо посилення ефективності методичної роботи опорних дитячих садків з підвищення рівня виховної роботи в дошкільних закладах області, зокрема колгоспних дитячих садках. Досвід колгоспних дитячих садків Черкаської області з виховання та навчання дітей, підготовки їх до школи був широко представлений на Виставці досягнень народного господарства СРСР, висвітлювався на XV Всесоюзних педагогічних читаннях, на Всесоюзному семінарі працівників колгоспних і радгоспних дошкільних закладів (авт. 1967 р.) [3, 6].

У вересні—жовтні 1968 р. проголошена на міжобласних семінарах доповідь Республіканського кабінету дошкільного виховання «Завдання і зміст роботи опорних дитячих садків та шкіл передового педагогічного досвіду з підвищення рівня навчально-виховного процесу в дошкільних закладах» містила глибокий аналіз діяльності цих закладів. Зокрема, зазначалося, що «високий рівень навчально-виховної роботи в опорних дитячих садках дає змогу проводити в деяких з них екс-

периментальну роботу з різних питань виховання і навчання дітей» [1, 47].

Центральними проблемами наукових досліджень у 60–70-ті роки ХХ ст. були питання опрацювання змісту та методики роботи з підготовки дошкільників у дитячих садках до навчання в школі [10, 17].

Інститутом педагогіки УРСР було сплановано проведення науково-дослідної роботи в опорних дитячих садках за такою тематикою досліджень: ясла-садок № 485 Дарницького р-ну м. Києва та дитячий садок радгоспу ім. Фрунзе Сакського р-ну Кримської обл.— система підготовки дітей 6–7 років у дитячому садку до навчання у школі, шляхи розвитку і виховання суспільної поведінки у дітей дошкільного віку; дитячий садок с. Лужани Кіцманського р-ну Чернівецької області — система підготовки дітей 6–7 років у дитячому садку до навчання у школі [10, 25–26].

Так, наприклад, дбайливе ставлення керівника радгоспу ім. Фрунзе Сакського району дало змогу забезпечити дошкільний заклад відповідною навчально-матеріальною базою та необхідним навчальним обладнанням. Приміщення дитячого садка на 140 місць було побудовано за типовим проектом, належним чином обладнано ігрові та фізкультурні майданчики, вся територія була добре упорядкована. У дитячому садку працювало 11 вихователів з середньою та вищою педагогічною освітою, які проявляли дбайливе ставлення до дітей, постійно піклувалися про зміцнення їхнього здоров'я. Влітку діти оздоровлювалися біля моря, отримуючи санаторне харчування. У тому, як краще організувати побут та забезпечити високий рівень виховання дітей, працівники радгоспу і дитячого садка змагалися з колективом працівників дитячого садка № 2 Сакського хімзаводу [4, 6].

На розвиток теорії і практики дошкільного виховання в Україні впливали результати наукових досліджень російських учених. Цей вплив був одночасно і позитивним і негативним: дошкільне виховання у республіці розвивалося відповідно до вказівок освітніх і наукових установ всесоюзного значення, які знаходилися в Москві, водночас дослідження російських учених своєю різноплановістю і ґрунтовністю збагачували українську дошкільну педагогіку.

З вересня 1985 р. до травня 1990 р. тривав експеримент, який на базі п'яти дошкільних закладів Ямпільського району Вінниччини проводили співробітники Науково-дослідного інституту дошкільного виховання АПН СРСР. Для створення належних умов ведення дослідницько-педагогічної роботи з дітьми у різновікових групах сільського дитсадка на виконання наказу заступника міністра освіти УРСР І. С. Хоменко Вінницький обласний відділ народної освіти мав забез-

печити відповідну навчально-матеріальну базу у визначених дошкільних закладах, укомплектувати їх досвідченими кваліфікованими кадрами, надавати постійну методичну допомогу [8]. Участь дошкільних закладів сільської місцевості у педагогічних експериментах представлено у *табл. 1*.

Таблиця 1

**УЧАСТЬ СІЛЬСЬКИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
У ПЕДАГОГІЧНИХ ЕКСПЕРИМЕНТАХ**

Рік	Ініціатор дослідження	Місце проведення	Мета, тематика досліджень
1958	Відділ дошкільної педагогіки Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР	Дитячі садки № 33 м. Києва і колгоспу «Дружба» (с. Горенка Києво-Святошинського району Київської обл.)	Організація науково-дослідної роботи, поширення і впровадження в життя передового педагогічного досвіду
1971	Інститут педагогіки УРСР	– Ясла-садок № 485 Дарницького р-ну м. Києва; – дитячий садок радгоспу ім. Фрунзе Сакського р-ну Кримської обл.; – дитячий садок с. Лужани Кіцманського р-ну Чернівецької обл.	Система підготовки дітей 6–7 років у дитячому садку до навчання в школі; шляхи розвитку і виховання суспільної поведінки у дітей дошкільного віку
1985	Науково-дослідний інститут дошкільного виховання АПН СРСР	П'ять дошкільних закладів Ямпільського р-ну Вінницької обл.	Робота з дітьми у різновікових групах

Отже, в успішному виконанні завдань з підвищення якості навчально-виховної роботи закладів освіти, з формування наукового світогляду і всебічного розвитку особистості велику роль відіграла педагогічна наука, яка була покликана розробляти наукові основи навчання і виховання підростаючих поколінь, проблем розвитку народної освіти в країні. Для цього експериментальними майданчиками психолого-педагогічних досліджень обиралися кращі дошкільні за-

клади не тільки міст, але й сіл республіки, що мали статус опорних і відповідали усім вимогам положення про опорну школу.

Зробивши аналіз історико-педагогічних джерел, де представлено факти участі сільських дошкільних закладів у педагогічних експериментах II половини ХХ ст., та виявивши умови, які сприяли реалізації ідей впровадження психолого-педагогічних досліджень з питань дошкільного виховання у практику, ми дійшли такого **висновку**: сільські опорні дошкільні заклади, хоч і представлені у невеликій кількості, проте зробили вагомий внесок у розвиток дошкільної педагогіки та методики навчання і виховання дошкільників, творчо застосовуючи на практиці передові методи і прийоми.

Подальші історико-педагогічні розвідки можуть бути спрямовані на розкриття змісту навчально-виховної роботи в опорних дошкільних закладах сільської місцевості.

ДЖЕРЕЛА

1. Абрамова Л. Опорні дитячі садки та школи передового педагогічного досвіду / Л. Абрамова, Л. Бурова, В. Крушинська // Дошкільне виховання. — 1969. — № 1. — С. 47–48.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. — 2-ге вид., допов. і виправ. — Рівне : Волинські обереги, 2011. — 552 с.
3. Звіт про роботу Республіканського учбово-методичного кабінету дошкільного виховання за 1967–1968 навчальний рік // ЦДАВОВУУ. — Ф. 166. — Оп. 15. — Спр. 6611. — Арк. 12.
4. Коба М. І. Піднести рівень роботи профспілкових організацій у дитячих садках / М. І. Коба, В. І. Литовчук // Дошкільне виховання. — 1971. — № 4. — С. 6–9.
5. Королькова А. Робота опорних дошкільних закладів / А. Королькова // Дошкільне виховання. — 1975. — № 7. — С. 37–40.
6. Кунько Т. Зміст і форми методичної роботи з медичними сестрами / Т. Кунько // Дошкільне виховання. — 1974. — № 1. — С. 7–10.
7. Махова Н. Опорний дитячий садок — база для вивчення і впровадження передового педагогічного досвіду / Н. Махова, М. Нечаєва // Дошкільне виховання. — 1965. — № 10. — С. 18–23.
8. Новий експеримент // Дошкільне виховання. — 1985. — № 8. — С. 20.
9. Положення про опорні школи // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. — 1963. — № 22–23. — С. 24–25.
10. Про базові експериментальні та опорні школи і школи-лабораторії Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР. Наказ № 306 від 24 вересня 1971 р. // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. — 1971. — № 22. — С. 16–26.

11. Про закріплення за Науково-дослідним інститутом педагогіки УРСР окремих шкіл і дитячих садків як опорних. Наказ № 79 від 26 червня 1958 р. // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. — 1958. — № 15. — 24 с.

12. Про роботу опорних дошкільних закладів Харківської області. Доповідна записка колегії Міністерства освіти УРСР // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР. — 1965. — № 15. — С. 17–20.

В статье сделан анализ историко-педагогических источников, где представлены факты участия сельских дошкольных учреждений в педагогических экспериментах II половины XX в.; выявлены условия, которые способствовали реализации идей внедрения психолого-педагогических исследований проблем дошкольного воспитания в практику.

Ключевые слова: педагогический эксперимент, экспериментальная площадка, опорные дошкольные учреждения, педагогическая наука, дошкольное воспитание, педагогические кадры.

The article presents an analysis of historical and educational sources, which presented evidence of participation in rural pre-school educational experiments in the second half. Twentieth century, found the conditions that contributed to the ideas of implementing psychological and educational research on pre-school education in practice.

Key words: pedagogical experiment, an experimental platform, supporting pre-schools, teaching science, preschool education, the teaching staff.